

FRAN MIKLOŠIČ KOT PREVAJALEC POLJSKE POEZIJE

1. Uvodna pojasnila in omejitve. Ker je Miklošičevo prevajalsko pero zamikala poljska poezija dvakrat — prvič programsko v tridesetih letih prejšnjega stoletja v krogu slovenskih štajerskih romantikov v Gradcu, drugič pedagoško ob delu za slovenska gimnazijska berila skoraj dve desetletji pozneje na Dunaju, se zdi najbolj primerno: 1. opozoriti na zgodovinski in književni kontekst (in položaj) Miklošičevih prevodov izbranih del iz poljske književnosti in poskušati (vsaj približno) dognati motivacijo za njihov nastanek, 2. prikazati uresničevanje (in tudi uresničitev) v izvorniku vsebovanih "prevajalskih navodil" v vsakem prevodnem poskusu, 3. nakazati smeri učinkovanja Miklošičevih prevodnih dejanj v sočasni in poznejši slovenski prevodni poeziji.

2. O Miklošičevem prevajalskem izboru poljskih pesemskih besedil

2.1 Miklošičevo literarno obzorje se je oblikovalo v graškem romantičnem krogu, ki se je odpiral evropskemu in posebej slovanskemu kulturnemu svetu in ob njem in v njem iskal svojo identiteto, preskušalo se je in rodilo sadove ob Vrazovih, žal neuresničenih založniških in programskih projektih, kakršna naj bi bila almanaha *Cvetlice z vrta vsakega izobraženega* in *Metuljček*, ki naj bi ob izvorni poeziji prinašala tudi prevode izbranih besedil imenitnih evropskih pesnikov tedanjega in preteklega časa, kot so: Byron, Gray, Goethe, Schiller, Mickiewicz, Lamartine, Petrarca in Dante¹. Miklošičev delež pri teh projektih se omejuje na prevod po ene pesmi romantičnih sodobnikov iz angleškega (Byron²) in poljskega (Mickiewicz³) sveta, ki sta preokrenila razvoj domače književnosti in opazno vplivala tudi na podobo evropskega pesništva tistega časa, in prevod lirske miniature *Sivi golob* ruskega sentimentalističnega pesnika Karamzina⁴. Izbrana besedila povezuje položaj izpovedovalca zunaj vrednot, ki ga kot človeka utemeljujejo, in slutnja, če že ne spoznanje, o nemoči stika z njimi, hkrati pa zavest o nujnosti sveta in bivanja, kar vse se uvršča v romantične programe prvih desetletij devetnajstega stoletja.

2.2 Izbor poljskih besedil za srednješolska berila sledi Miklošičevi predstavi o obsegu in obliki kompendija vednosti o književnosti, ki naj bi jo obvladoval slovenski izobraženec, o vzgojni knjigi, ki naj bi bila "fletno oblečen fant" in ne "s krpami obložena baba"⁵: k taki podobi beril ne vodijo sestavljalca samo izvirna slovenska leposlovna besedila, primerni so tudi prevodi, in to izbrani: "...pa ni treba, da vse bode izvorno, meni bi tudi dobri prevodi dobrih virov po volji bili"⁶; za berilo izbrani "dobri izvor" naj bi imel pregledno zgodbo in izrazito sklepno poanto: ta lastnost povezuje besedili (Kochanowskega *Lipo* in Karpińskega *Mladi knez in slavič*), ki ju je (v nasprotju s programsko aktualnostjo) iz poljske književne preteklosti prevedel Miklošič, s prevodom Puškinove pravljice *Ribič in ribica*⁷.

¹ Prim. Jože Pogačnik, "Miklošič in ilirizem", *Sodobnost*, 39/1991, št. 10, str. 933, 940—941.

² Miklošičev ilirski prevod Byronove pesmi *Bišernu prijatelju* objavlja v knjigi *Miklošičeva korespondenca z Južnimi Slovani* (Maribor 1991, str. 63) Katja Sturm Schnabl.

³ Miklošičev prevod prvega *Krimskega soneta* Adama Mickiewicza je pod naslovom *Domovina* objavil in komentiral Vatroslav Jagić v *Ljubljanskem zvonu*, 15/1895, str. 187—188.

⁴ V opombi 2 navedeno delo, str. 63. Prim. še: Stanislav Hafner, "Fran Miklošič v življenju in delu", *Miklošičev zbornik*, ur. Viktor Vrbrnjak, Maribor 1991, str. 14.

⁵ Miklošič v nedatiranem pismu Muršcu leta 1850, prim. v opombi 2 navedeno delo, str. 80.

⁶ Miklošič v pismu Muršcu, 14. novembra 1849, prim. v opombi 2 navedeno delo, str. 70; prim. še: Miklošičevo pismo Bleiweislu istega dne, isto delo, str. 71. O tem tudi: Tatjana Hojan, "Miklošič in slovenska gimnazijska berila", *Miklošičev zbornik*, ur. Viktor Vrbrnjak, Maribor 1991, str. 225—228.

⁷ "Ribar in riba. Po A. S. Puškinu", v: Fran Miklošič, *Slovensko berilo za peti gimnazialni razred*, Dunaj 1853, str. 59—64.

3. O oblik(ovanost)i Miklošičevih poslovenitev izbranih poljskih pesemskih besedil.

Slovenski prevajalci vsaj od razsvetljenstva naprej prevajajo tako smisel kot obliko pesniškega besedila in tako bogatijo slovensko poezijo z novimi verzniimi, strofičnimi in stalnimi pesemskimi oblikami ali pa obstoječe modificirajo na način, kot ga zahteva izvirnik.

3.1 Miklošič je s prevodom prvega *Krimskega soneta* Adama Mickiewicza z naslovom *Stepy akermarskie* (v prevodu je sonet naslovljen z *Domovina*) kot prvi slovenski prevajalec segel po poljskem sonetu, kakršnega je v dvajsetih letih prejšnjega stoletja izoblikoval prav Adam Mickiewicz, legitimiral in potrdilo pa ga je romantično poljsko sonetopisje: gre za trinajsterski (7 + 6) sonet s klasičnim dvočlenskim oklepajočim rimanjem v kvartetnem delu (abbaabba) in najpogosteje dvočlenskim prestopnim rimanjem v tercetnem (cdcdcd). Kar zadeva zaporedje izglasnih stikov verzov, se poljski romantični sonet ne loči od slovenskega, loči ga samo verzno izrazilo — silabični trinajsterec (7 + 6):

STEPY AKERMAŃSKIE⁸

Wpłynąłem na suchego przestwór oceanu,
Wóz nurza się w zieloność i jak łódka brodzi;
Śród fali łąk szumiących, śród kwiatów powodzi,
Omijam koralowe ostrowy burzanu.

Już mrok zapada, nigdzie drogi ni kurhanu,
Patrzę w niebo, gwiazd szukam, przewodniczkek łodzi;
Tam z dala bliższy obłok? tam jutrzeńka wschodzi?
To bliższy Dniestr, to weszła lampa Akermanu.

Stójmy! — jak cicho! — słyżę ciągnące żurawie,
Których by nie dościgły źrenice sokoła;
Słyżę, kędy się motyl kofysa na trawie,

Kędy wąż śliską piersią dotyka się zioła.
W takiej ciszy! — tak ucho natężam ciekawie,
Ze słyżałbym głos z Litwy. — Jedźmy, nikt nie woła!

Miklošičev prevod ohranja razporeditev rim iz izvirnika: iz njega prepisuje tudi tista prostorska določila, ki v rimi zaznamujejo predstavljeni svet z romantično eksotiko (rima a), in celo odziv upovedovalca na dogajanje v tako zamejenem svetu (rima c). S pogumno romantično gesto pa preseže zapoved izometrije, ki jo je postulirala slovenska razsvetljenska verzološka misel⁹, in kot sonetno verzno izrazilo sprejema jambški trinajsterec brez stalne zarezje (verzi: 1, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14), ki je slovenskemu romantičnemu sonetu tuj, in tipično slovenski sonetni verz — jambški enajsterec (verzi: 2, 6, 8):

DOMOVINA¹⁰

Iz krimskih sonetov Mickjeviča poslovenil Fr. Miklošič

Po suhi plavam zdaj ravnici oceana,
Voz trava krije, voz ko ladja brodi;
Po šumnih senošetih mnogi cvetov rodi
Obdajejo erdeče otoke burjana.

⁸ Izvirnik navajam po: Adam Mickiewicz, *Dzieła*, tom I: *Wiersze*, ur. Julian Krzyżanowski & all., Warszawa 1955, str. 259.

⁹ Prim. Tone Pretnar, "Oblikovanje verzne norme v slovenskem razsvetljenstvu", *Obdobje razsvetljenstva v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*, ur. Boris Paternu, *Obdobja 1*, Ljubljana 1979, str. 291—318.

¹⁰ *Ljubljanski zvon*, 15/1895, str. 187—188.

Že mraz prihaja, ni ga pota ni kurgana,
Pogledam v nebo, zvezda naj me vodi;
Tam okno se blešči, tam se danica rodi,
Tu Dnjestr, tam je lampa Akermana.

Postojmo! Vse je tiho! piščijo žerjavi,
Ki jih sokola ne uzerla bi zenica;
In slišim, kjer se ziblje le metulj na travi,

In kjer se je pod kačo šibnila travica;
V tišini taki želja me goreča davi,
Glas vslišati iz Litve. — Pojd' mo. ni ga klica.

S to gesto se Miklošič kot prevajalec približuje Stanku Vrazu, ki je tipično poljsko razsvetljensko enajstersko—osmersko stanislavovsko kitico v prevodu Mickiewiczzeve balade *Očetova vrnitev* prevedel s prepletom jambskih enajstercev in trohejskih osmercev¹¹.

3.2 Takega romantičnega poguma pri ravnanju z verznim izrazilom v prevodnem pesemskem besedilu ni v Miklošičevi slovenitvi lirske miniaturne hvalnice *Lipa* Jana Kochanowskega; izvorno besedilo je sestavljeno iz šestih rimanih trinajsterskih (7 + 6) dvostišij:

NA LIPE¹²

Gošciu, siądź pod mym liścium, a odpoczni sobie!
Nie dójdzie cię tu słońce, przyrzekam ja tobie,
Choć się nawyszej wzbije, a proste promienie

Ściągną pod swoje drzewa rozstrzelane cienie.
Tu zawždy chłodne wiatry z pola zawiewają,
Tu słowicy, tu szpacy wdzięcznie narzekają.
Z mego wonnego kwiatu pracowite pszczoły
Biorą miód, który potym szlachci pańskie stoły.
A ja swym cichym szeptem sprawić umiem snadnie,
Że człowiekowi ńacno sńodki sen przypadnie.
Jabłek wprawdzie nie rodzę, lecz mię pan tak kładzie
Jako szczep napńodniejszy w hesperyskim sadzie.

Dvodelni trinajsterski silabični verz (7 + 6) sloveni Miklošič z rastočim jambskim štirinajstercem s pogosto zarezo po sedmem zlogu: samo v 6., 11. in 12. verzu ni besedne meje po tem zlogu:

LIPA¹³

Po J. Kohanovskomu poslovenil Fr. Miklošič

Prijatelj, sedi se pod mene, in oddahni si,
Ne bo te tukaj gorko peklo solnce, veruj mi,
Naj lih stoji nad nama; naj vse dreva senčico
Ljudem, živalim potnim, zevajočim kratijo;
Prijetno hladni vetri tukaj zmirom vejejo,
Slaviči tukaj in škerjanci vedno pojejo,
Marljive bčele s cvetja mojega dišečega

¹¹ Prim. Tone Pretnar, "O Miklošičevem in Vrazovem prevajanju poljskih verznihi besedil", *Iz zgodovine slovenskega prevajanja*, Ljubljana 1982, str. 33—42; isti, "O sztuce translatorskiej Frana Miklošiča i Stanka Vraza., Na materiale ich przekładów z literatury polskiej", *Rocznik Slawistyczny*, 44/1984, str. 55—67.

¹² Izvirnik navajam po: Jan Kochanowski, *Dziela pońskie*, ur. Julian Krzyżanowski, wydanie siódme, Warszawa 1972, str. 170—171.

¹³ Fran Miklošič, *Slovensko berilo za peti gimnazialni razred*, Dunaj 1853, str. 22.

Med zbirajo za mizo ljubega mi soseda,
In s tihim svojim šumom delam dostikrat tako,
Da v mili moji sencí potniki zadremljejo;
Res jabolk sladkih ne rodim, vendar me gospodar
Časti kot verta hesperidskega naj lepši dar.

Prevod zaznamuje tipično slovensko moško rimanje, ki izhaja iz dopustnega raznaglaševanja izglasnega metrično krepkega položaja v rastočem verzú: oksitonična moška rima je redka (*gospodár-dár*, verza 11 in 12), redka je tudi raznaglasna rima, ki jo dopušča rastoči verz (*takó-zadrémljejo*, verza 9 in 10), vendar se povezuje z raznaglašeni klavzulami v stično zaporedje, ki obvladuje polovico verzov (*senčico, kratijo, vijejo, pojejo*, verzi 3 do 6), in se približuje zvočnemu slikanju, ki je lastno slovenski ljudski liriki in krajši epiki.

3.3 Karpińskega *Bajka iz francoščine* je v izbrniku oblikovana v osmerskih prestopno rimanih štírivrstičnicah, ki simetrično oklepajo rimano dvostíšje v istem merilu:

BAJKA S FRANCUSKIEGO¹⁴

Młody książę z swym mentorem
W lesie przechadzki zażywa,
I nudzi się, panów wzorem,
Bo ten zysk wielkości bywa.

Słowik zaśpiewał na pręcie,
Widzi go, słyszy głos rzadki,
Że był księciem chciał w momencie
Złowić i wsadzić do klatki.

Ale gdy bieży z hałasem,
Ptaszek uleciał tymczasem.

Czemuż, rzekł książę markotny,
Słowik, co tak śpiewa mile,
Kryje się w lasach samotny,
A w mym domu wróblów tyle?

Oto: byś miał, mentor rzece,
Naukę życia przyszłego,
Że głupi sam się przywlecze,
Trzeba szukać cnotliwego.

Miklošič preproste verzne in simetrične strofičnokompozicijske podobe izvirnika s prevodom ni ponovil, temveč natančno v prozi prevedel samo sporočilo prilike:

MLADI KNEZ IN SLAVIČ¹⁵

Po Karpinjskem

Mlad knez s svojim učenikom se v lesu sprehaja; dolg čas ga trapi, kar se veliki gospodi v časih godí. Slavič na veji zapoje; mladi knez ga vidi, sliši glas neslišan, in ker je knez, hoče mahom slaviča uloviti in v kletko djati; ali ko s kričem za njim teče, ptiček odleti. Zakaj, pravi knez nezadovoljen, slavič, ki tako milo poje, se skita po gojzdih, v moji palači pa je toliko vrabljev? Za to, pravi učenik, da bi ti nauk imel za bodoče življenje, da se bedaki sami privlačejo, pametnih ljudi pa je treba iskati.

¹⁴ Izvirnik navajam po: Franciszek Karpiński, *Dziela Franciszka Karpińskiego*, Kraków, 1862, str. 428.

¹⁵ Fran Miklošič, *Slovensko berilo za peti gimnazialni razred*, Dunaj 1853, str. 116–117.

Začetek prevoda pa je vendarle izoblikovan tako, da daje bralcu slutiti, da je prevajalec prvotno želel prevesti besedilce v trohejskem osmercu (slovenskem ekvivalentu poljskega silabičnega osmerca), pa je pozneje to namero opustil in nadaljeval v prozi:

Mfody książę z swym mentorem → Mlad knez s svojim učencim

Oceno svojega ravnanja z izvirnikom je prevajalec vpisal v podnaslov prevedenega besedila: *po Karpirjskem*, ki se razlikuje od podnaslavljanja verznihi prevodov (po Kohanovskomu *poslovenil*, iz Krinskih sonetov Mickjeviča *poslovenil*), s čimer želi povedati, da gre za prepis vsebine in ne za umetniški prevod, kakršnega je izoblikovalo domače književno izročilo.

4. Miklošičeva slovenitev prvega Mickiewiczzevega Krinskega soneta je spodbudila celo vrsto novih prevajalskih poskusov: od Valjavčevega iz petdesetih let prejšnjega stoletja, ki izmed vseh slovenitev poljskega soneta najbolj dosledno presaja lastnosti izvirnega metra v slovenščino, do končno veljavnega in antološkega prevoda izpod peresa Dušana Ludvika in Rozke Štefanove, ki v šestdesetih letih našega stoletja nahaja ekvivalent poljskemu trinajstercu (7 6) v šesterostopičnem jambskem verzu v akatalektični in hiperkatalektični obliki brez stalne zarez. Pomembno je tudi razlikovanje med *slovenitvijo verznege besedila* in *prevzetjem motiva*: Miklošičev učenec Matija Valjavec *sloveni*, kadar prevaja tako misel kot obliko, in povzema *po*, kadar v tipično slovenski kitici sporoča tisto, kar je ubesedil avtor v tipično poljski¹⁶.

Miklošičevo prevajalsko zgodbo s poljsko poezijo bi rad povzel v prazničnem (in praznično oakroščenem) sonetu:

Fantastično sonet je poustvaril
Romantik, ki obvladal je jezike,
A hkrati iz zakladnice velike
Nekaj prebliskov mladeži podaril.

Umetnost je v umetnost preudaril,
Misli prelival v blagozvočne like,
In malce preoblikoval oblike,
Ker je z besedo spretno gospodaril.

Lipo presadil v svoje je stoletje,
Od doma glas rad slišal bi v tujini,
Šepet pa tudi zanj v šepet odet je

In klic zamre v nevidni domovini.
Če se pa zlije v polnozvočno petje,
Uzre Slovenec v vsej ga veličini.

¹⁶ O Valjavčevem prevodu Mickiewiczzeve balade *Očetova umitev* prim.: Tone Pretnar, "Stanislavovska in mickiewiczzevska kitica v slovenskih prevodih", *Souretov zbornik*, Ljubljana 1986, str. 147.

Streszczenie

UDK 929 Miklošič F. :884.03-1

Tone Pretnar

FRAN MIKLOŠIČ JAKO TŁUMACZ POEZJI POLSKIEJ

Zainteresowanie Frana Miklošiča poezją polską i wynikające z niego próby translatorskie mają charakter podwójny: programowo—romantyczny (przejawiający się w latach trzydziestych minionego stulecia w kręgu słoweńskich romantyków styryjskich) i oświatowo dydaktyczny (obejmujący okres lat pięćdziesiątych, kiedy uczony przygotowywał czytanki dla słoweńskich klas gimnazjalnych); podwójne są również zamiar i siła oddziaływania przekładu artystycznego oraz jego kształt językowy i formalny.

Aspiracjom romantycznym kręgu styryjskiego sprzyjały europejskie utwory współczesne, wyrastające z niepokoju twórczego wypowiadającego się podmiotu lirycznego i mieszczone w ramach przynajmniej jednego z ówczesnych europejskich nurtów artystycznych: tymi aspiracjami najprawdopodobniej uzasadniony jest Miklošičowski wybór translatorski pierwszego z *Sonetów krymskich* Adama Mickiewicza; tłumaczenie zachowuje rozkład rymów w obu częściach kompozycji sonetowej, eksponując przy tym zdeterminowane przez rym a egzotyczne wyznaczniki przestrzenne świata przedstawionego oraz wywołane przez rym c relacje przebiegające pomiędzy podmiotem lirycznym a budowanym przezzeń światem zjawisk. Od oryginału odbiega wybór sonetowego wzorca wersyfikacyjnego: klasyczny trzynastozgłoskowiec polski (7 + 6) zastępuje Miklošič dwoma ekwiwalentami: trzynastozgłoskowcem jambicznym bezśredniówkowym (obcym romantycznemu sonetowi słoweńskiemu) i również bezśredniówkowym jedenastozgłoskowcem jambicznym (typowym rozmiarem sonetowym w romantyzmie słoweńskim), utrzymując w ten sposób nietypową wówczas pod względem wersyfikacyjnym postać sonetu słoweńskiego.

Celom oświatowo-dydaktycznym czytanek szkolnych sprzyjały natomiast krótsze utwory wierszowane o przejrzystej budowie fabularnej i wyrazistej puencie, np. bajki, fraszki itp. Spośród polskich utworów tego typu wybrał Miklošič fraszke Kochanowskiego *Na lipe* i Karpińskiego *Bajkę z francuskiego*, przy czym w tłumaczeniu pierwszym aktualizował normy i zwyczaje słoweńskiego wierszowania ludowego (atonizacja ostatniej pozycji metrycznie mocnej w rozmiarach rosnących, różnoakcentowy rym męski), w drugim zaś wiersz zastąpił prozą. Zabieg ostatni w twórczości translatorskiej Miklošiča nie jest zdaniem tłumacza przekładem artystycznym sensu stricto, lecz tylko przekazem tematu oryginału. Ta stratyfikacja translatorska, zainicjowana przez Miklošiča, obecna jest w praktyce tłumaczeniowej jego uczniów i następców, począwszy od Matiji Valjavca.
